

อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา:
กรณีโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ
Aesthetic Identities of Musical in Educational Institution: Scholarly
Article for the Study of Tanoenratwittayakan School
in Noensanga District, Chaiyaphum Province

ประกายเพชร กุลหินตั้ง

Prakaiphej Kulhintung

วิมลศิลป์ ปรงชัยภูมิ, สุนทร ปัญญาพงษ์, อรอนุดร ธรรมจักร

Wimolsil Prungchaibhum, Suntorn Panyapong, Aonanut Thamjak

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Chaiyabhum Rajabhat University

E-mail: Nuphetja1987@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา: กรณีศึกษา โรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษา สภาพปัจจุบันของอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษาโรงเรียนตาเนินราษฎร์ วิทยาคาร อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ 2) เพื่อศึกษารูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษาของโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้ แนวทางการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลมี 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้รู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครองโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร 2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ศึกษานิเทศก์ ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ประธานกลุ่มเครือข่ายการศึกษา 3) กลุ่มผู้รู้ในชุมชน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพปัจจุบันของอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา โรงเรียน ตาเนินราษฎร์วิทยาคาร อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ ได้มีการระบุด้านของสถานศึกษาเพื่อ เข้ารับการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอก รอบสาม ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน คุณภาพการศึกษา (สมศ) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2557-2559 ไว้ว่า “สุนทรียภาพ มีสุนทรียภาพ” การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร 3 ประเภท ประกอบด้วย 1) รายงานการ

ประกันคุณภาพการศึกษา โดยสถานศึกษามีนโยบายในการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้หลัก ทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติ กิจกรรมด้านดนตรีให้กับนักเรียน ทั้งในระดับปฐมวัยและระดับ ประถมศึกษา โดยได้มีการสอดแทรกและบูรณาการกับการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะ และในกลุ่มสาระอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สถานศึกษามีผลการประเมินในระดับคุณภาพดี มาก 2) เอกสารแผนการเรียนการสอน พบว่าสถานศึกษาไม่ได้ระบุกิจกรรมหรือเนื้อหาสาระ ด้าน ดนตรีในแผนการเรียนการสอนของสถานศึกษา แต่มีการสร้างหลักสูตรวิชาดนตรีพื้นฐานเพื่อใช้ บูรณาการในกิจกรรมการเรียนชุมนุม 3) เอกสารผลงานและรางวัล โดยสถานศึกษามีผลงานและ ได้รับรางวัลทั้งในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับภาค

2) รูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรี ในสถานศึกษา ของโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร ประกอบด้วย 7 ด้าน ดังนี้ 1) จัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่น ตามสภาพท้องถิ่นโดยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น 2) จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้สอดคล้องกับความสนใจ และสภาพชีวิต ของผู้เรียน 3) จัดการเรียนการสอน ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการ ทั้งภายในกลุ่ม 4) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ 5) จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ จริง ได้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ 6) จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง 7) จัดให้มีการสอดแทรกการอบรมด้าน จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรม ต่าง ๆ

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, สุนทรียภาพด้านดนตรี, สถานศึกษา

Abstract

This research identification of Aesthetics in education institute: study case of Tanuanrat school. has two purposes: Studying the identification of Aesthetics in the Tanuanrat school and Studying factors those influent the identification of Aesthetics in the school. Researchers used in-depth interview to achieve high quality research. Researchers divided interviewees into three groups as following: Firstly, people who have direct impacts: teachers, students and parents. Secondly, education management body: Regional education directors, president of education committee and president of Education network. Finally, surrounding society: Prime minister of Sub-district Administrative Organization, Village headman and acknowledge people in the area.

The research results revealed

1) The studying found: The school declared its Aesthetic identification to board of education quality guarantee body in 2557-2559 (Educational year) as “Healthy and Aesthetic”. Researchers studied three types of documents: 1) Educational guarantee report, Aesthetical policies were integrated in teaching plans. Due to the integration, the school earned “Good Level” of evaluation. 2) Teaching documents, there is no official record about aesthetical teaching neither activities. However using local instruments in teaching activities is witnessed. 3) Honor records, the school has high reputation in every level: district, provincial and regional level.

2) Teaching methodologies and activities those impacts the Aesthetical identification. These activities have strongly influent to the identification: 1) Flexibility and local-based Study plan. In addition, teaching materials are strongly relate to local life. 2) Student-Center teaching methodology in cooperated with self-interest of individual learner. 3) Interconnection study plan is practiced. 4) Emphasized in learning processes. 5) Emphasized on practical activities and aimed to foster integration in learning of each learning stem. 6) Establishing of students’ feedback and improved performance. 7) There is ethical teaching in learning activities.

Keywords: Identification, Aesthetics, Educational Institute

1. บทนำ

การศึกษา นับว่ามีความสำคัญมากต่อการพัฒนาคน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาส่วนอื่น ๆ ด้วย เพราะไม่ว่าจะพัฒนาส่วนใดต้องเริ่มมาจากการพัฒนาคนเสียก่อน การพัฒนาคนสามารถทำได้หลายรูปแบบ อย่างที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาคนคือการให้การศึกษา ดังนั้นการพัฒนาประเทศต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาคน และต้องคำนึงถึงการศึกษาเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวล้ำนำโลกไปมาก การศึกษาก็ต้องพัฒนาไปให้ทันกับโลก ประเทศไทยได้มีการปฏิรูปการศึกษาค้างใหญ่ที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ทันกับโลกในยุคปัจจุบัน ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 สรุปได้ว่า ในมาตราที่ 4 การศึกษาคือ กระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาบุคคลและสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยสถานศึกษาจะต้องมีข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการในสถานศึกษาทุกแห่ง เพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ

การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา ในหมวดที่ 1 มาตราที่ 8 กำหนดให้การจัดการศึกษา ยึดหลักให้สังคม มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต มีการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา มาตราที่ 9 ให้ยึดหลักมีเอกภาพด้านนโยบายและความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพ ระดมทรัพยากรมาใช้ในการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การจัดการศึกษาในหมวดที่ 4 มาตราที่ 23, 24, 27 สรุปได้ว่า ให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ทักษะทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงอยู่อย่างมีความสุข การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการและความถนัดของผู้เรียน ผูกให้เด็กใช้ทักษะ กระบวนการคิด จัดการเผชิญปัญหาสถานการณ์จริงและประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน ส่งเสริมให้ผู้สอนจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเรียนรู้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ ในการกำหนดหลักสูตรให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรให้มีส่วนเกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ หมวดที่ 6 มาตราที่ 49 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา กำหนดให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผล การจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการและแนวทางการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ การประกันคุณภาพการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545: มาตรา 47 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไทย ประกอบด้วย 2 ระบบ คือ 1.ระบบการประกันคุณภาพภายในและ 2. ระบบการประกันคุณภาพภายนอก ในการประกันคุณภาพภายนอกได้ระบุตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ไว้ในการประเมินคุณภาพ ซึ่งตัวบ่งชี้อัตลักษณ์นั้นเป็นการเปิดโอกาส ให้สถานศึกษาได้ชูจุดเด่นหรือจุดต่างของสถานศึกษาให้คนทั่วไปได้รับทราบและรู้จักตัวตนของสถานศึกษามากขึ้น ซึ่งกำหนดจากการฟังความคิดเห็นจากประชาคมภายในสถานศึกษาหรือทำแบบสำรวจความคิดเห็นจากบุคลากรภายในต่อคุณลักษณะของผู้เรียนที่สะท้อนปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจที่กำหนดหรือไม่ และให้ระดับคะแนนตามระดับผลกระทบที่ดีต่อชุมชนท้องถิ่น และระดับการยอมรับจากชุมชนหรือหน่วยงานภายนอก

สถานศึกษาแต่ละที่ละแห่งต้องกำหนดอัตลักษณ์พิจารณาจากจุดเด่น ลักษณะพิเศษ วิสัยทัศน์ พันธกิจและบริบทของสถานศึกษาซึ่งทุกคนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดอัตลักษณ์ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน, 2545)

อัตลักษณ์มีความหมายเป็นปัจเจกที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งสังคมกำหนด บทบาทหน้าที่และคุณค่าที่ติดตามมาด้วยความเป็นสามัญ-ภรรยา ความเป็นศิษย์-อาจารย์อัตลักษณ์ จึงเป็นเรื่องของสัญลักษณ์ด้วยอัตลักษณ์ (Identity) เป็นความรู้สึกนึกคิด ที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่นโดยผ่านการมองตนเอง และการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) ในตัวเราและพื้นฐาน ของการเลือกบางอย่างนั่นคือเราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตน คือ การระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความ แตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไรและ “ฉันเป็นใคร” ในสายตาคนอื่น (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2543: 4) อัตลักษณ์มีความสำคัญต่อระบบสังคม ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นตัวเราหรือพวกเราที่แตกต่างจากคน อื่นโดยไม่จำเป็นต้องมีเพียงหนึ่ง แต่อาจมีหลายลักษณะที่ประกอบขึ้นมา อัตลักษณ์ไม่ใช่ที่มีอยู่ ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งบ่งบอกถึงลักษณะพิเศษที่จะบ่งบอกตัวตนของสิ่งนั้น จากปัจจัยเหล่านี้ทำให้หลายสถานศึกษา ได้กำหนดอัตลักษณ์และให้ความสำคัญกับกลุ่มวิชาและกิจกรรมในทางสุนทรียภาพ ไม่ว่าจะเป็น ด้านดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ ซึ่งการที่ได้รับรู้และได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีต่างจากสถาบันนั้นจึง ทำให้เกิดกระบวนการและรูปแบบทางสุนทรียศาสตร์ ตลอดจนกลายเป็นอัตลักษณ์อันดีงามของ สถานศึกษาและชุมชนนั้น ๆ (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2545: 155)

โรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร จังหวัดชัยภูมิ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล 1 (ปฐมวัย) ถึงระดับประถมศึกษา ปีที่ 6 มีเขตพื้นที่บริการ 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านตาเนิน หมู่ที่ 1 บ้านหัวบึง หมู่ที่ 5 บ้านเนินทอง หมู่ที่ 10 บ้านบึงสง่า หมู่ที่ 11 บ้านเนินสมบูรณ์ หมู่ที่ 12 บ้านเนินเพชร หมู่ที่ 14 ซึ่งสถานศึกษา มีการกำหนด อัตลักษณ์ โดยคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น ระบุอัตลักษณ์ของ สถานศึกษาเพื่อเข้ารับการประกันคุณภาพการศึกษา เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2557-2559 ไว้ว่า “สุขภาพดี มีสุนทรียภาพ” จากการกำหนดอัตลักษณ์ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของ นักเรียน มีคะแนนเพิ่มขึ้นเป็นอันดับ 1 ถึง 3 ปี จากกลุ่มโรงเรียนเครือข่ายตาเนินกะฮาด ซึ่งมี ทั้งหมด 8 โรงเรียนและจากสถิติการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาพบว่านักเรียน ที่มีความสามารถด้าน ดนตรีและนาฏศิลป์สามารถนำความรู้ความสามารถด้านดนตรี และนาฏศิลป์ไปสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในโรงเรียนประจำจังหวัดได้

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้คณะผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา เพื่อนำองค์ความรู้เรื่องรูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีไปใช้ประโยชน์ในด้านการจัดการเรียนรู้ต่อผู้เรียน ชุมชนและสังคมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา โรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อทราบรูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านตาเนินราษฎร์วิทยาคาร จังหวัดชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง 2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษานิเทศก์ ประธานกลุ่มเครือข่ายการศึกษา ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา 3) กลุ่มผู้รู้ในชุมชน ได้แก่ นายกองค์การส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ 1) การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารเอกสารวิชาการต่างๆ เช่น ตำรา วารสาร บทความ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์และเอกสารอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเรื่องที่จะศึกษามีประเด็นน่าสนใจอย่างไรบ้าง และมีผู้ศึกษามากน้อยเพียงใด รวมทั้งนำข้อมูลที่ได้เป็นแนวทางในการศึกษาปรากฏการณ์ นอกจากนั้นยังช่วยให้ผู้วิจัยพัฒนารอบแนวคิดและแนวทางการสัมภาษณ์ 2) การเก็บข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารทางวิชาการของโรงเรียนที่สอดคล้องเพื่อทราบรูปแบบและกิจกรรม ที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรี 3) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการสัมภาษณ์ในเชิงลึก ตามแนวการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ โดยสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง 2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษานิเทศก์ ประธานกลุ่มเครือข่ายการศึกษา ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา 3) กลุ่มผู้รู้ในชุมชน ได้แก่ นายกองค์การส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไป

เครื่องมือการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ คือ 1) ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะเริ่มทำการสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ โดยการแนะนำตัว แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง และแจ้งข้อมูลแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ว่า การบันทึกเสียง

และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะถูกเก็บเป็นความลับและใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น 2) ผู้วิจัยเริ่มทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามรายประเด็น 3) หลังจากสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการรวบรวมรายละเอียดจากการจดบันทึก วัน เดือน ปี เวลา ชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์และการบันทึกเสียง ข้อสังเกตต่าง ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

- 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลทุติยภูมิอื่น ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา
- 2) สัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา โรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาการ อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ

พบว่า อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา ตามระเบียบข้อบังคับของกระทรวง ศึกษาธิการ มีนโยบายให้สถานศึกษาต่าง ๆ กำหนดอัตลักษณ์ โดยให้คำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น ซึ่งทางโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาการ จังหวัดชัยภูมิ จึงได้เลือกระบุอัตลักษณ์ของสถานศึกษาเพื่อการเข้ารับการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก (สมศ) ว่าเป็นสถานศึกษาที่มีอัตลักษณ์คือ “สุภาพดี มีสุนทรียภาพ” โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวสถานศึกษาได้กำหนดใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2557–2559 การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร 3 ประเภท ได้แก่

1) รายงานการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่าสถานศึกษาได้มีการสอดแทรกกิจกรรมด้านดนตรีให้กับนักเรียนทั้งในระดับปฐมวัย และระดับประถมศึกษา รวมทั้งสถานศึกษามีนโยบายในการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติ โดยบูรณาการกับการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ และในกลุ่มสาระอื่น ๆ จึงทำให้สถานศึกษามีผลการประเมินในระดับคุณภาพดีมาก

2) เอกสารแผนการเรียนการสอน พบว่าสถานศึกษาไม่ได้ระบุกิจกรรมหรือเนื้อหาสาระ ด้านดนตรีในแผนการเรียนการสอนของโรงเรียน แต่มีการสร้างหลักสูตรวิชาดนตรีพื้นบ้าน ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 27, 28 และ 29 ว่าให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนขึ้นเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชนของชุมชน ซึ่งสถานศึกษาได้จัดทำหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านขึ้นเนื่องจากมีวัฒนธรรมการเล่นและการแสดงหลากหลายรูปแบบที่มีความคล้ายคลึงกับชาวนครราชสีมา เช่น ลิเก วงปี่พาทย์ เพลงโคราช และมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลา กว่า 70 ปี ซึ่งทางสถานศึกษาได้เชิญให้มาสอนนักเรียนในฐานะครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามสาระหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านที่จัดทำขึ้น เพื่อใช้บูรณาการกิจกรรมในช่วงโมงชุมชน และตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ตามแนวทางการบริหารจัดการเวลาเรียนของคณะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน เพื่อพัฒนาตามจุดเน้นที่ส่งผลสะท้อนเป็นอัตลักษณ์ของสถานศึกษา ตามที่สถานศึกษากำหนด

3) เอกสารผลงานและรางวัล พบว่าสถานศึกษามีผลงานและได้รับรางวัลทั้งในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด เช่น ผู้เรียนได้รับเกียรติบัตรรางวัลชนะเลิศเหรียญทองในการแข่งขันเดี่ยวโหวต เดี่ยวพิน และการแสดงวงโปงลาง ในงานมหกรรมวิชาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งที่ 63 การยกย่องชมเชยจากองค์การบริหารส่วนตำบลตาเนิน ชุมชน และผู้มาเยี่ยมสถานศึกษา จากกิจกรรม โครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกไทยส่งผลให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ได้รับการรางวัลจากการประเมิน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อทราบรูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา พบว่า

รูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษาของโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร ประกอบด้วย 7 ด้าน ดังนี้

1) จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่นโดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น สถานศึกษาจัดให้มีการพัฒนาตามจุดเน้นและจุดเด่นที่ส่งผลสะท้อนเป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา คือ “ดนตรีอีสานโปงลาง” โดยการเสริมสร้างให้ผู้เรียนสามารถเล่นดนตรีได้ทุกคนอย่างน้อย 1 ชิ้น ในระดับปฐมวัยสถานศึกษาจัดให้มีการเรียนรู้จากเครื่องดนตรีอย่างง่าย เช่น การตี การเคาะ การเป่า ในระดับประถมศึกษาปีที่ 3-6 จัดให้มีการฝึกทักษะการเรียนรู้การเล่นดนตรีแต่ละอย่างที่ประกอบเป็นวงดนตรีไทยขึ้น เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงดนตรีไทย ประกอบด้วย ปี่ ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด และฉิ่ง นำมาผสมกันเป็นวงปี่พาทย์ ทั้งนี้เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องดนตรีที่มีท้องถิ่น ทั้งวงโปงลาง กลองยาว อังกะลุง ส่งเสริมให้มีสุนทรียภาพอย่างยั่งยืน

2) จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดให้มีการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ สนับสนุนให้เด็กรู้จักควบคุมตนเอง ให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เช่น การให้เด็กเลือกกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัด ความสามารถ และความพอใจของเด็กและให้เด็กได้เรียนรู้ในการทำกิจกรรมที่หลากหลาย จัดให้มีมุมดนตรี ให้เด็กได้เรียนรู้ธรรมชาติรอบตัว นำเด็กศึกษานอกห้องเรียน

3) จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการทั้งภายในกลุ่มเป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้และพัฒนาการทางจิตใจ การให้ความสำคัญแก่จิตพิสัย คือ เจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรียภาพ แก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ด้วยไม่เน้นแต่เพียงองค์ความรู้หรือพุทธิพิสัยแต่เพียงอย่างเดียว การทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งก่อนที่จะได้ลงมือศึกษาทั้งนี้ เพื่อจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นทั้งแก่ผู้สอนและผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการเป็นโครงการโดยผู้เรียนและครูผู้สอน ร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้นโดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องกันในหลายชั่วโมงด้วยการนำเอาจำนวนชั่วโมงของวิชาต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนเคยสอนแยกกัน ในลักษณะของการสอนเป็นทีม ในกรณีที่ต้องการเน้นทักษะบางเรื่องเป็นพิเศษครูผู้สอนสามารถแยกการสอนได้ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายดนตรี กิจกรรมเข้าค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรมเข้าค่ายศิลปะ เป็นต้น

4) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ โดยการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามขั้นตอน อย่างต่อเนื่องจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ผู้สอนเป็นผู้วางแผนนำผู้เรียนผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการทีละขั้นอย่างเข้าใจตรงกันครบวงจร ผู้เรียนเข้าใจและรับรู้ขั้นตอนของกระบวนการนั้น และยังสามารถนำกระบวนการนั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันจนเป็นนิสัย กระบวนการไม่ใช่วิธีสอนแต่เป็นแนวทางในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีลำดับ ขั้นตอน ต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบ ทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการเป็นทักษะที่จำเป็นและต้องฝึกฝนให้ผู้เรียน

มีทักษะในการทำงาน ดังนั้น ผู้สอนจัดกิจกรรมการสอนส่งเสริมให้เด็กได้ฝึกฝึกทักษะด้านดนตรีให้กับผู้เรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-2 เพื่อช่วยให้เด็กได้ฝึกสมาธิ มีความรอบคอบ ใจเย็นและมีระเบียบวินัย สนุกสนานลดปัญหาความเครียด เริ่มเรียนรู้จักการทำงานเป็นทีม และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งการเล่นอังกะลุงโดยทั่วไปอังกะลุงเครื่องหนึ่งจะมีอยู่เสียงเดียว การเล่นอังกะลุงให้เป็นเพลงจึงต้องใช้หลายเครื่อง ผู้เล่นจะถือคนละ 2 เครื่อง เมื่อต้องการเสียงใดคนที่ถือประจำเสียงนั้น

5) จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงได้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานในทุกระดับชั้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการค้นคว้า โดยเฉพาะการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูล การมอบหมายงานทั้งงานกลุ่มและงานเดี่ยว ผู้เรียนจะมีโอกาสในการนำเสนอ

หน้าชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การปรับตัว การทำงานร่วมกับผู้อื่น การลงมือปฏิบัติจริงในแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา การแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้โรงเรียนได้มีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถมาให้ความรู้กับผู้เรียนในฐานะครูภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งอาศัยอยู่ที่บ้านตาดเนินกว่า 70 ปี ซึ่งในอดีตชุมชนตาดเนินส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดนครราชสีมา ศิลปวัฒนธรรมบริเวณบ้านตาดเนินจึงมีลักษณะคล้ายคลึงจังหวัดนครราชสีมา เมื่อประมาณ 70 ปีก่อน ที่มีมหรสพสมโภชส่วนใหญ่ได้แก่ ลิเก เพลงโคราช วงดนตรีไทย รำวงชาวบ้าน ในอดีตชาวบ้านจะสร้างเครื่องดนตรีเองเพื่อใช้เล่นเอง ชาวบ้านจึงมีทักษะในการบรรเลงดนตรีไทยและมีความรู้ในการสร้างเครื่องดนตรีไทย ในการฝึกเล่นดนตรีไทยทำให้ผู้เรียนต้องใช้ทักษะ สมาธิ ความจำและความอดทนเป็นอย่างยิ่ง ผู้เรียนต้องมีคุณสมบัติในตัวเอง เพื่อเป็นรากฐานในการฝึกควบคุมส่วนต่างๆ ของร่างกายอันที่จะพัฒนาตนเองต่อไปในการฝึกด้านต่าง ๆ การฝึกทักษะการเรียนรู้ในอดีตผู้เรียนส่วนใหญ่ที่ให้ความสนใจจะเป็นเพศหญิง เนื่องจากต้องใช้ความอดทน มีทักษะและขยันเป็นอย่างยิ่งในการฝึกซ้อมปัจจุบันผู้เรียนให้ความสนใจมากขึ้นจึงทำให้มีทั้งเพศชายและหญิงที่ฝึกการเล่นดนตรีไทย

6) จัดให้มีการศึกษาติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เช่น การพัฒนาการถ่ายทอดด้านความคิดสร้างสรรค์ ผ่านการทำงานศิลปะ การเล่าเรื่อง การเล่นเกมสรีภาษา จัดกิจกรรมให้เด็กเล่าถึงสิ่งที่ทำ ทบทวนประสบการณ์เดิม ทบทวนเรื่องที่เด็กควรรู้หรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างอิสระ

7) จัดให้มีการสอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัด การเรียนการสอน และกิจกรรม โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เด็กมีความประพฤติดี เช่นการมอบหมายความรับผิดชอบให้เด็กปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันของห้องเรียน การทำความสะอาดห้องเรียน ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้การปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย เช่น การไหว้ การสวดมนต์ก่อนนอน และนำเด็กเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา เช่น จัดกิจกรรมถวายเทียนในวันเข้าพรรษาที่วัดปริบูรณ์ รู้จักการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมทั้งภายในและภายนอกสถาบัน จัดกิจกรรมตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องสอดแทรกทั้งด้านการประหยัดการออมด้านคุณธรรมและจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง

5. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำไปใช้

1) จากการวิจัยครั้งนี้ สถานศึกษาระดับ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัยอื่นที่ต้องการกำหนดอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรี หรือดำเนินกิจกรรมด้านดนตรี นำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ได้ เช่น สถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปของประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ด้านดนตรี หรือสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1) รูปแบบกิจกรรมด้านดนตรีที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ในสถานศึกษา นั้นเป็น การอนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างดียิ่ง สถานศึกษาควรนำรูปแบบและ กิจกรรมด้านดนตรีในหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านกำหนดไว้ในแผนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ หลักทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติได้ดียิ่งขึ้น และนำกิจกรรมมาสอดแทรกในช่วงเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ควรมีการฝึกซ้อมกิจกรรมที่เป็นระบบ เป็นเวลา และควรมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถด้านดนตรีโดยเฉพาะเพื่อขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมด้านดนตรีได้อย่างถูกต้อง ตามหลักการจัดกิจกรรมด้านดนตรี ซึ่งต้องเป็นผู้ที่สามารถทำความเข้าใจกับคนในชุมชนได้ว่า ในบางครั้งอาจมีการดำเนินกิจกรรมหลังจากเวลาราชการ

เอกสารอ้างอิง

- ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2545).แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์ และคณะ. (2548) ทักษะ 5C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการ จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2557) เติบโตเต็มตามศักยภาพสู่ศตวรรษที่ 21 ของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สมนึก นนธิจันทร์. (2542). การเรียนการสอนการวัดผลและประเมินผลจากสภาพจริงของผู้ เรียน โดยไขแฟมสะสมงาน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). การคิดและการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการ คิด: ต้นแบบการเรียนรู้ทางดานหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: โครงการ พัฒนาการเรียนการสอน. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2543). อัตลักษณ์ (Identity): การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.